

Klövjade renhärdar bär packningen under flytten till sommarvistena i fjälllandet. Tillgången på bete styr renarnas vandringar från skogs- eller kustlandets vinterbete till fjälltrakternas sommarbete.

NAPTEK, Sametinget och det samiska initiativet

Den 15 december 2005 fattade regeringen beslut om att tilldela medel till Centrum för biologisk mångfald (CBM) att initiera ett *nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald*. Vi har initialt valt akronymen **NAPTEK** som bör uttydas **N**ationella **P**rogrammet rörande **T**raditionell **E**kologisk **K**unskap, där

traditionell ekologisk kunskap beskriver den praktiska erfarenhetsbaserade kunskapen om djur, växter och natur. Traditionell kunskap eller tyst kunskap är den folkliga erfarenhetsbaserade kunskap som förs vidare från generation till generation genom praktiskt brukande av naturen och de biologiska naturresurserna. Denna kunskap kan omfatta många olika näringar och lokalkulturer i

Sverige, men samernas renskötsel, slöjd, jakt och fiske, kustnära fiskares vana vid sjöliv och fåbodbrukarnas kännedom om sina djur och skogsbetet är exempel på traditionell kunskap som riskerar att glömmas bort. NAPTEK inledde sin verksamhet den 1 januari 2006. I regeringsbeslutet framhölls att programmet skulle arbeta med följande:

- kartläggning och dokumentation,
- åtgärder för att upprätthålla lokal och traditionell kunskap,
- spridning av lokal och traditionell kunskap till vissa målgrupper ... , samt
- stimulera forskning

I sitt arbete rörande den samiska kulturen har NAPTEK utvecklat ett mycket nära samarbete med Sametinget, som bygger på ömsesidig respekt och förtroende. Detta samarbete har lett fram till något som vi har valt att kalla det samiska initiativet. Under 2006 genomförde Per Mikael Utsi på NAPTEK:s

Foto: Håkan Tunón

Foto: Håkan Tunón

Maträtter och råvaror är starka bärare av kultur och sedvänjor. På tallriken syns traditionella, lokala samiska råvaror tillagade i klasiska rätter eller i nyare tappning och kombinationer. Matens roll för den kulturella identiteten ska inte underskattas.

och Sametingets uppdrag en utredning rörande hur väl dokumenterad samisk traditionell kunskap och samiska sedvänjor var. Slutsatserna är att trots att mycket är skrivet och insamlat om samer så är djupet i uppgifterna ofta bristfälligt

Utsi menade vidare att det fortfarande existerar en omfattande traditionell kunskap av relevans bland samerna, och att man bör dokumentera denna innan den försvinner. Syftet är både att skapa förutsättning för ett klokt hanterande av naturen och att bevara och stärka den samiska kulturella identiteten. Utredningens resultat presenterades vid Sametingets plenum 21 maj 2007 och Sametingets

Den traditionella kunskapen och kulturarvet har historiskt förts från generation till generation, men i det moderna samhället bryts ofta denna kunskapsöverföring. Musiken är ett av de få områden där unga har intresse att föra traditionerna vidare. Katarina Rimpi jojkar på Jokkmokks vintermarknad 2008.

styrelse enades därefter om ett samarbete mellan Sametinget och NAPTEK för att sätta det så kallade *Samiska initiativet*.

Samiska initiativet: att bevara samisk kultur

Utsis utredning kom i tryck under sommaren 2007. Parallellt utlystes anslag för olika pilotprojekt för att utveckla metoder att kartlägga traditionell kunskap och traditionella sedvänjor kopplade till landskapet och dess innevånare. Under september genomfördes ett seminarium i Jokkmokk på temat *Traditionell kunskap inom den samiska kulturen: praktiska metoder för att dokumentera och stärka traditionell samisk kunskap och kultur* speciellt avsett för representanter från det samiska samhället vilka avsåg att söka anslagen till pilotprojekt. Under november–december beslutade Sametingets kulturråd vilka av projekten som fick anslag. NAPTEK har medverkat genom att bereda ärendet i samverkan med Sametingets kansli och föreslagit en prioriteringsordning och beslutet har sedan fattats i samråd med Sametingets kulturråd. Anslagen har möjliggjorts genom att både NAPTEK

FÖRDJUPNINGSTIPS:

Tunón, Håkan, 2004. *Traditionell kunskap och lokalsamhällen: 8j i Sverige*, CBM, Uppsala. (som PDF på: <http://www.cbm.slu.se/utredning.htm>)

Utsi, Per Mikael, 2007. *Traditionell kunskap och sedvänjor inom den samiska kulturen: relaterat till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald*, Sametinget, Kiruna & CBM, Uppsala (som PDF på: <http://www.cbm.slu.se/publ/skrift/skrift18.pdf>)

Foto: Håkan Tunón

Traditionellt tillverkad samisk slöjd säljs på marknad. Knivar, kåsor och annat tillverkas av naturmaterial som trä, renskinn och –horn och utgör en kommersialiserbar del av den praktiska traditionella kunskapen.

och Sametingets kulturråd har skjutit till medel. De åtta pilotprojekten ska under 2007–2008 genomföra och utvärdera olika metoder att dokumentera traditionell kunskap och kultur. Erfarenheterna från detta arbete ska sedan redovisas under hösten 2008. Parallellt kommer då också en ny utlysning av pilotprojekt att göras.

Målet med Samiska initiativet är att skapa förutsättning för en fullständig kartläggning av samisk kultur och kunskap i huvudsak genomfört av samerna själva och utifrån deras egna perspektiv. Därför vill vi att de olika pilotprojekten på olika sätt ska samverka till att utveckla och utvärdera olika metoder att dokumentera kulturaspekter. För att underlätta för de individuella projekten och

samtidigt kunna dra lärdom av deras praktiska erfarenheter bidrar NAPTEK dessutom med personella resurser så att dessa kan agera bollplank eller mentorer till pilotprojekten.

Den 2–3 juni 2008 kommer NAPTEK i samarbete med Sametinget att genomföra en workshop i Östersund. Syftet är att ge pilotprojekten möjlighet att presentera sina metoder och erfarenheter samt att lyfta diskussionen om etisk hänsyn och frågor om tillträde till den samiska kulturen. Målgruppen är främst samiska aktörer som vill fördjupa sig i frågor rörande dokumentation av den samiska kulturen och resurs- och markutnyttjande. Under sommaren 2008 utlyses även en andra omgång av anslag till pilotprojekt. Under tidig höst kommer Sametingets kulturråd i samråd med

NAPTEK att fatta beslut vilka ansökningar som beviljas anslag.

En förhoppning är också att mötet i Östersund ska kunna bidra till utarbetandet av etiska riktlinjer för hur man som forskare ska uppföra sig i samband med dokumentations- och forskningsarbete rörande samisk traditionell kunskap och samiskt kulturarv. Sådana riktlinjer kan också komma att spela en roll för arbete med andra lokalsamhällens traditionella kunskap och lokala kulturarv.

INFORMATION OCH KONTAKT:

Håkan Tunón, CBM
Telefon 018-67 25 91; 070-361 50 10

Marie Byström, CBM
Telefon 018-67 25 73; 070-314 67 10

NAPTEK
CBM, Box 7007, 750 07 Uppsala
e-post: fornamn.efternamn@cbm.slu.se
www.naptek.se
E-post: naptek@cbm.slu.se
Telefon: 018-67 25 91

NAPTEK har i uppdrag att verka för nyttjande, spridande och bevarande av lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Vid sidan av det Samiska initiativet arbetar NAPTEK bland annat med frågor rörande lokal och traditionell kunskap kopplad till areella näringar, såsom lantbruk, skogsbruk, jakt och fiske. Informationsspridning och utbildning rörande lokal och traditionell kunskap är prioriterade frågor. NAPTEK tillkom efter ett regeringsbeslut 2005.

Centrum för biologisk mångfald, CBM, är ett samarbete mellan Sveriges lantbruksuniversitet och Uppsala universitet för alla typer av frågor som rör forskning och information om biologisk mångfald. CBM tillkom efter ett regeringsbeslut 1994. Mer information och kontakt: Centrum för biologisk mångfald, Box 7007, 750 07 Uppsala, www.cbm.slu.se

